Φως Ιλαρόν

Μηνιαία Έκδοση της Ενορίας Αγίου Γεωργίου Περιβολίων Ρεθύμνου. Έτος 3ο, φ. 32. Μάιος 2015

Το ζήτημα της αγιότητας του Μεγάλου Κωνσταντίνου

Αν μελετήσουμε νηφάλια τις ιστορικές πηγές, θα αναγνωρίσουμε ότι ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Α΄ είναι και μέγας και άγιος. Η παύση των διωγμών και οι αποφάσεις περί ανεξιθρησκίας, γεγονότα τεράστιας ιστορικής και ανθρωπιστικής σημασίας, αρκούν για να επιβεβαιώσουν του λόγου του αληθές.

Ο Κωνσταντίνος αναγνωρίστηκε ως άγιος, όχι από κάποια εκκλησιαστική συνομωσία, αλλά από τον ίδιο το λαό. Το φανερώνει το πλήθος των χριστιανών που φέρουν το όνομά του. Ο βιογράφος του, ο ιστορικός Ευσέβιος, γράφει ότι, αμέσως μετά το θάνατό του, ο στρατός ξέσπασε σε θρήνους, από τον τελευταίο οπλίτη μέχρι τους ανώτερους αξιωματικούς, για «το σωτήρα, το φύλακα, τον ευεργέτη… τον αγαθό ποιμένα», ενώ παρόμοιες ήταν οι αντιδράσεις του λαού, όταν το σκήνωμά του μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη (P.G. 20, 1220-1224). Και ήταν φυσικό, εφόσον «βαθύς ανθρωπισμός και μέριμνα για τη δικαιοσύνη χαρακτηρίζουν τα νομοθετικά κοινωνικά μέτρα, που έλαβε ο Κωνσταντίνος μετά την σύνοδο της Νικαίας. Είναι αρνητικός προς την παλλακεία και απαγόρευσε το βάρβαρο έθιμο των αγώνων των μονομάχων. Δεν επιτρέπει να χωρίζουν τις οικογένειες των δούλων, όταν τα πωληθέντα κρατικά κτήματα, στα οποία ζούσαν μέχρι τότε, διανέμονταν μεταξύ των νέων δικαιούχων. Κατάργησε τον διά σταυρού θάνατο, απαγόρευσε τον στιγματισμό στο πρόσωπο και θέσπισε, ώστε οι κρατούμενοι στις φυλακές να δικαιούνται κάθε μέρα να βλέπουν το φως του ηλίου. Χαρακτηριστικός της προσεκτικής φροντίδας του αυτοκράτορα για την επιβολή της ηθικής τάξης είναι ο νόμος που τιμωρούσε την απαγωγή κοπέλας και ο νόμος που απαιτούσε από τον επίτροπο (κηδεμόνα) να σεβαστεί την παρθενία της προστατευόμενης κοπέλας» (Αικατερίνης Χριστοφιλοπούλου, *Βυζαντινή Ιστορία*, Α΄, 324-610, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 135).

Η απαγόρευση του στιγματισμού (σημαδέματος) στο πρόσωπο, μέτρο ευνοϊκό κυρίως για τους δούλους, από επίδραση της χριστιανικής ιδέας για τον άνθρωπο ως πλασμένο κατ' εικόνα Θεού, καθώς και η μέριμνα για τις οικογένειες των δούλων, σημαίνουν ότι ο δούλος αντιμετωπίζεται πλέον ως άνθρωπος, όχι ως αντικείμενο, πράγμα που ανατρέπει εντελώς την καθιερωμένη οπτική της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, για να φτάσουμε στο Χρυσόστομο, σχεδόν ένα αιώνα μετά, που θα επιχειρηματολογήσει υπέρ της αδελφότητας κυρίων και δούλων (P.G. 62, 711). Ο Κωνσταντίνος εξαγόραζε ο ίδιος και απελευθέρωνε αιχμάλωτους στρατιώτες του εχθρού, τους οποίους είχαν συλλάβει οι στρατιώτες του! (Ευσεβίου, *Εις τον βίον του μακαρίου Κωνσταντίνου του βασιλέως*, Λόγος Β΄, ΙΓ΄, P.G. 20, 992). Προσθέτω σ' αυτά την απαγόρευση της παλλακείας για τους έγγαμους (της συνύπαρξης συζύγου και παλλακίδας, δηλ. «επίσημης ερωμένης») και το εξαιρετικά φιλολαϊκό μέτρο της καθιέρωσης της Κυριακής ως αργίας «διά τον αστικόν πληθυσμόν», ενώ «οι κάτοικοι της υπαίθρου αφίενται ελεύθεροι να ρυθμίζουν τας αγροτικάς ασχολίας των αναλόγως των καιρικών συνθηκών».

Η αγιότητα του Κωνσταντίνου δεν είναι τιμητικός τίτλος, που του αποδόθηκε λόγω «της υποστήριξης και της προσφοράς του προς την Εκκλησία», αλλά γεγονός επιβεβαιωμένο από το Θεό με θαύματα• όχι μόνο με το περίφημο όραμα του σταυρού («Εν τούτω νίκα»), αλλά και με το όραμα αγγέλου, που τον καθοδηγούσε κατά τη χάραξη των ορίων της Νέας Ρώμης (που αργότερα ονομάστηκε Κωνσταντινούπολη), με μυροβλυσία κατά το θάνατό του, με πλήθος ιάσεων στον τάφο του, αλλά και μεταγενέστερα θαύματα, όπως –κατά τη ρεθεμνιώτικη παράδοση– η καθημερινή θαυματουργική επιστροφή μιας μικρής εικόνας του στον τόπο εύρεσής της από τη μονή Βενίου, στην οποία

τη μετέφεραν οι ντόπιοι. Εκεί κατόπιν ιδρύθηκε η μονή Αρκαδίου.

Για την ιστορία, ας αναφέρουμε ότι ο άγιος δεν απαγόρευσε την ειδωλολατρία ούτε αναγόρευσε το χριστιανισμό σε επίσημη θρησκεία της αυτοκρατορίας (αυτή τη θέση συνέχισε να την κατέχει η αρχαία θρησκεία, της οποίας ο ίδιος ήταν ανώτατος αρχιερέας, κατά τους θεοκρατικούς ρωμαϊκούς θεσμούς), δεν έκλεισε τους αρχαίους ναούς, εκτός από λίγους, στους οποίους εκπορνεύονταν κορίτσια, όπως της Αστάρτης στα Άφακα της Φοινίκης, και ένα δεύτερο πάνω στον Πανάγιο Τάφο, για ευνόητους λόγους. Αντίθετα, ίδρυσε στη νεογέννητη Κωνσταντινούπολη και ναούς της Ρέας και της Τύχης, μεταφέροντας στον πρώτο το πανάρχαιο ξύλινο άγαλμα της θεάς από το όρος Δίδυμο και στο δεύτερο το άγαλμα της Τύχης από τη Ρώμη. Απαγόρευσε μόνο τη μυστική, ιδιωτική άσκηση της μαντείας, ακολουθώντας τα βήματα του ειδωλολάτρη αυτοκράτορα Οκταβιανού, όχι για θρησκευτικούς λόγους, αλλά επειδή αποτελούσε πρόφαση συνωμοτικών ενεργειών.

Συκοφαντείται ως αδίστακτος, αν και τόσο φιλάνθρωπος, επειδή διέταξε την εκτέλεση του γιου του, του Κρίσπου (αν το έκανε, γιατί υπάρχουν υπόνοιες πως ο νέος δολοφονήθηκε στη φυλακή από ανθρώπους της μητριάς του, της Φαύστας), όμως αυτό είναι μάλλον απόδειξη της αρετής του• ο Κρίσπος κατηγορήθηκε (άδικα, όπως αποδείχτηκε) για βιασμό της Φαύστας και ο πατέρας του έπρεπε να επιλέξει αν θα εφάρμοζε το νόμο στον ίδιο το γιο του ή θα τον αποδείκνυε αυθαίρετα υπεράνω του νόμου. Επέλεξε το πρώτο, όσο οδυνηρό κι αν ήταν σίγουρα γι' αυτόν. Ίσως αυτός ήταν ο λόγος που, αν και είχε ζήσει εφαρμόζοντας όσο μπορούσε την ουσία της χριστιανικής διδασκαλίας, δέχτηκε το βάφτισμα μόνο όταν ήξερε ότι είχε ασθενήσει προς θάνατον, υποβληθείς σε ισόβια μετάνοια πιθανόν από τον άγιο Όσιο Κορδούης, όχι επειδή εφάρμοσε το νόμο, αλλά επειδή καταδίκασε έναν αθώο.

Ο ειδωλολάτρης ιστορικός Ζώσιμος, προκατειλημμένος κατά του Κωνσταντίνου, μετά τα μέσα του 5ου αιώνα, έγραψε πως στη συνέχεια η Φαύστα θανατώθηκε στο λουτρό της μέσα σε βραστό νερό, όμως οι ιστορικοί της εποχής δεν κάνουν λόγο για κάτι τέτοιο – και, αλήθεια, οι Πατέρες της Εκκλησίας δε θα παρέλειπαν να καταδικάσουν μια τέτοια πράξη, όπως αργότερα ο άγιος Αμβρόσιος τη σφαγή της Θεσσαλονίκης από το Θεοδόσιο. Ο άγιος Όσιος Κορδούης, ο Μ. Αθανάσιος κ.π.ά., ακόμη και ο Μέγας Αντώνιος και οι Πατέρες της ερήμου, θα το είχαν αναφέρει τουλάχιστον σε κάποια επιστολή. Αντίθετα, ο άγιος Ιερώνυμος (366-419 μ.Χ.), πολύ πιο κοντινός στα γεγονότα από το Ζώσιμο, γράφει πως η Φαύστα πέθανε τρία ή τέσσερα χρόνια μετά το θάνατο του Κωνσταντίνου (βλ. τη μελέτη του Κώστα Β. Καραστάθη *Ο Άγιος Κωνσταντίνος ο Μέγας και η εναντίον του πολεμική*, εκδ. Μπαρτζουλιάνος, Αθήνα Μάιος 2006, σελ. 35-41, την οποία προτείνουμε για όλα τα ζητήματα που αφορούν στον Κωνσταντίνο).

Να σημειώσουμε εδώ ότι μια αναφορά σε βιβλίο σημαντικού σύγχρονου Ρεθεμνιώτη συγγραφέα, ότι ο άγ. Κωνσταντίνος έπνιξε στο Βόσπορο τους λεπρούς της Κων/πολης, καταφανώς είναι εσφαλμένη – όχι μόνο δεν ταιριάζει στο χαρακτήρα του, αλλά και δεν την έχουμε συναντήσει σε καμία άλλη ιστορική πηγή ή μελέτη (ακόμη και σε κείμενα εχθρικά προς τον Κωνσταντίνο), εκτός από αυτήν που διάβασε ο συγγραφέας μας. Αντίθετα, στη βιογραφία του αγίου Ζωτικού του Ορφανοτρόφου (γιορτάζει 31 Δεκ.) υπάρχει σχετική μαρτυρία για τον Κωνστάντιο, γιο και διάδοχο του αγίου και σκληρό βασιλιά. Ο Κωνστάντιος θανάτωσε τον άγιο Ζωτικό, σέρνοντάς τον δεμένο σε άλογα που κάλπαζαν, επειδή αθέτησε τη διαταγή του και, αντί να σκοτώσει τους λεπρούς, τους περιέθαλπε. Πιστεύουμε ότι στον Κωνστάντιο αναφερόταν στην πραγματικότητα η πληροφορία αυτή (στην πηγή του συγγραφέα μας) και από λάθος (τα λάθη είναι ανθρώπινα) είχε γραφτεί «Κωνσταντίνος».

Ο Κωνσταντίνος δεν εξαπάτησε το λαό• υποστήριξε το χριστιανισμό γιατί τον πίστεψε. Οι χριστιανοί κατά τη μεταστροφή του δεν ήταν παρά το ένα δέκατο του πληθυσμού της αυτοκρατορίας – δε μπορούσε να στηριχτεί σ' αυτούς για πολιτικούς λόγους. Το ότι δεν έθετε τη δημόσια εικόνα του πάνω από τις πεποιθήσεις του φαίνεται και από την άρνησή του να τελέσει την καθιερωμένη θυσία στη Ρώμη το 326, γεγονός που προκάλεσε αντιδράσεις των ειδωλολατρών και σπάσιμο των αγαλμάτων του. Η σοφή αντίδρασή του στην προτροπή των συμβούλων του για αντίποινα είναι γνωστή: άγγιξε το πρόσωπό του και είπε χαριτολογώντας «δε βλέπω να έχει σπάσει τίποτα».

Ανάληψη, μια άγνωστη γιορτή

π. Μελέτιος Βαρδαχάνης,
από: http://pmeletios.com/ar_meletios/despotikes_eortes/analici_mia_agnosti_giorti.html

Ανάληψη - μια κάπως άγνωστη δεσποτική γιορτή.

Μια γιορτή, που επειδή πέφτει πάντοτε σε καθημερινή εργάσιμη μέρα, δεν έχει την ανάλογη θέση στη συνείδηση του λαού, όπως οι μεγάλες γιορτές των Χριστουγέννων, Θεοφανίων, Ευαγγελισμού, Αναστάσεως, Πεντηκοστής. Το ίδιο συμβαίνει και με τη γιορτή της Μεταμορφώσεως. Ειδικά στην Ανάληψη απέχει μόνιμα η μαθητιώσα νεολαία της χώρας μας. Είναι ημέρα που συνήθως τα σχολεία έχουν εισέλθει στην περίοδο των εξετάσεων, μ' αποτέλεσμα ν' αδυνατεί και ο πιο καλοπροαίρετος εκπαιδευτικός να φέρει τους μαθητές στην Εκκλησία. Έτσι μεγαλώνουν τα παιδιά μας, εισέρχονται μετά στο χώρο της βιοπάλης, και μπορεί να περάσουν δεκαετίες ολόκληρες και να μην έχουν την ευκαιρία ν' απολαύσουν και να βιώσουν λατρευτικά τη μεγάλη αυτή γιορτή.

Η Ανάληψη ακολουθεί την Ανάσταση. Είναι αμέσως μετά το τεσσαρακονθήμερο των εμφανίσεων του Χριστού στους μαθητές του. Ο Χριστός, σ' αυτές τις σαράντα μέρες, με συνεχείς εμφανίσεις και εξαφανίσεις αφ' ενός μεν τους αποδεικνύει την αλήθεια της αναστάσεώς του, αφ' ετέρου δε τους γυμνάζει στη συνεχή σωματική απουσία του. Πρέπει οι μαθητές να χειραφετηθούν από την συνεχή σωματική αίσθηση και αντίληψη του Χριστού. Να παύσουν να τον απολαμβάνουν δια της οράσεως, της ακοής, της αφής. Να παύσουν να έχουν αισθητά ντοκουμέντα της παρουσίας του Χριστού. Η ένσαρκος παρουσία του Χριστού που άρχισε με τη γέννηση του εδώ τελειώνει. Ή μάλλον σταματά για να συνεχίσει στην Β' Παρουσία του. Τότε το μυστήριο της ενσαρκώσεως θα ξαναφανεί. Τότε «πάσαι αι φυλαί της γης όψονται τον υιόν του ανθρώπου ερχόμενον επί των νεφελών του ουρανού μετά δυνάμεως και δόξης πολλής» (Ματθ. 24, 30). Μέχρι τότε οι πιστοί μαθαίνουν να ζουν με την διαρκή αόρατη παρουσία του Χριστού.

«Ιδού εγώ μεθ' υμών ειμί πάσας τας ημέρας έως της συντελείας του αιώνος. Αμήν» (Ματθ. 28, 20). Είναι μαζί μας ο Χριστός. συνεχώς αλλά αοράτως. Οι πιστοί αντλούν δύναμη από αυτή την παρουσία του Χριστού αλλά δεν παύουν να νοσταλγούν και να επιθυμούν και να αδημονούν την ένσαρκη Β' Παρουσία του Κυρίου. Γι' αυτό η Εκκλησία θα κραυγάζει συνεχώς έως τότε• «ναι έρχου Κύριε Ιησού». Και η απάντηση του Χριστού θ' ακούγεται συνεχώς «ναι, έρχομαι ταχύ» (Απόκ. 22, 20).

Αναλήφθηκε, λοιπόν εις τους ουρανούς ο Χριστός μας. Την ανθρώπινη φύση, την οποία ένωσε με τη θεία του φύση αχωρίστως, ασυγχύτως, ατρέπτως, αδιαιρέτως (κατά την διδασκαλία της Δ' Οικουμενικής Συνόδου), την παίρνει και την τοποθετεί υπεράνω Χερουβίμ και Σεραφίμ, αγγέλων και αρχαγγέλων, δίπλα στο θρόνο του Θεού Πατέρα. Άπειρες είναι οι εικόνες και οι μεγαλοπρεπείς εκφράσεις των προφητών και των υμνωδών της Εκκλησίας μας που εξυμνούν και εκθειάζουν και γεραίρουν το θαυμαστό αυτό γεγονός. «Ανέβη ο Θεός εν αλλαλαγμώ, Κύριος εν φωνή σάλπιγγος». «Άρατε πύλας οι άρχοντες ημών και επάρθητε πύλαι αιώνιοι και εισελεύσεται ο βασιλεύς της δόξης» θα πει ο προφητάναξ Δαυίδ. Πίσω απ' όλες αυτές τις ποιητικές και μεγαλοπρεπείς και ανθρωποπαθείς εκφράσεις, ένα είναι το ουσιαστικό γεγονός, ένα είναι το θαύμα των θαυμάτων, ένα είναι το «καινόν υπό τον ήλιον» όπως λέγει το βιβλίο του Εκκλησιαστού στην Παλαιά Διαθήκη• η ένωση θείας και ανθρώπινης φύσεως. Η ένωση αυτή η τόσο σωτηριώδης για μας, εν τούτοις, έχει την «αρνητική» πλευρά να παρασύρει στην αορασία και στο μυστήριο την ανθρώπινη φύση του Χριστού μέχρι την Β' Παρουσία του. Είναι κάτι για το οποίο ο άνθρωπος, ο οποίος κυριαρχείται από τη σάρκα, ζει και βιώνει κυρίως με την παρουσία και την ενέργεια της, επαναστατεί. Διότι θέλει να υπάρχει το σώμα του Ιησού· να μπορεί να το βλέπει, να το πιάνει, να το ακουμπά, να το αγκαλιάζει, ν' αρπάζει τη χάρη που εμφωλεύει μέσα του όπως η αιμορροούσα. Γι' αυτό όπως προαναφέραμε κραυγάζει «ναι έρχου κύριε Ιησού».

Προσοχή όμως! Δεν εξέλειπε εντελώς η σωματική παρουσία του Χριστού. Υπάρχει και θα υπάρχει συνεχώς έως «τερμάτων αιώνος». Που όμως είναι αυτή η σωματική παρουσία; Είναι στο μυστήριο

της Θείας Ευχαριστίας. Στα είδη του άρτου και του οίνου, που στα «σα εκ των σων…» μεταβάλλονται σε σώμα και αίμα Χριστού. Και δύναται ο πιστός όχι απλώς να δει, ν' ακουμπήσει, να ψηλαφίσει το σώμα του Χριστού, αλλά και να το φάει. Να το βάλει μέσα του. Να εισέλθει μέχρι το τελευταίο κύτταρο του. Να εισδύσει στην ουσία της υπάρξεως του και έτσι να θεωθεί (να ενωθεί με το Θεό).

Συνεπώς δεν εξέλειπε η σωματική παρουσία του Χριστού μας. Απλώς για να την απολαύσουμε πρέπει να συχνάζουμε «εις τας αυλάς του Κυρίου μας». Να μετέχουμε στο κατ' εξοχήν μυστήριο της Εκκλησίας μας, το μυστήριο για το οποίο υπάρχουν όλα τ' άλλα, το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Όταν το κάνουμε αυτό συνειδητά και με μετάνοια, τότε θα ισχύσει και για μας αυτό που λέγει ο Απ. Παύλος• «έπειτα ημείς οι ζώντες οι περιλειπόμενοι άμα συν αυτοίς αρπαγησόμεθα εν νεφέλαις εις απάντησιν του Κυρίου εις αέρα, και ούτω πάντοτε συν Κυρίω εσόμεθα.» (Α΄ προς Θεσσαλονικείς, 4, 17).

Τι είναι η γιορτή της Πεντηκοστής;

Την Κυριακή της Πεντηκοστής γιορτάζουμε την εμφάνιση του Αγίου Πνεύματος στους μαθητές του Χριστού (με μορφή φωτιάς, σαν φλόγες πάνω στα κεφάλια τους), πενήντα μέρες μετά την ανάστασή Του και δέκα μέρες μετά την ανάληψή Του, δηλ. την αναχώρησή Του για τον ουρανό. Τότε οι απόστολοι – οι μαθητές του Χριστού – κατανόησαν για πρώτη φορά εντελώς την αποστολή του Χριστού και έπαψαν να φοβούνται, ώστε αντί να κρύβονται βγήκαν στους δρόμους και διακήρυξαν την ανάσταση του δασκάλου τους.

Επειδή στα Ιεροσόλυμα ήταν μια μεγάλη εβραϊκή γιορτή (η ανάμνηση της λήψης του Νόμου από τον Μωυσή), ήταν μαζεμένοι άνθρωποι από πολλούς λαούς: «Πάρθοι και Μήδοι και Ελαμίτες, και οι κατοικούντες τη Μεσοποταμία, την Ιουδαία και την Καππαδοκία, τον Πόντο και τη Μικρά Ασία, τη Φρυγία και την Παμφυλία, την Αίγυπτο και τα μέρη της Λιβύης, Ρωμαίοι, Κρήτες και Άραβες». Ο καθένας απ' αυτούς άκουγε το κήρυγμα των αποστόλων στη δική του γλώσσα. Τη μέρα εκείνη πίστεψαν στο Χριστό και βαφτίστηκαν τρεις χιλιάδες άνθρωποι και είναι οι πρώτοι χριστιανοί στην Ιστορία. Γι' αυτό η Πεντηκοστή ονομάζεται «γενέθλια ημέρα της Εκκλησίας».

«Εκκλησία» είναι το σύνολο των χριστιανών (πλην των αιρετικών), ένα σώμα, που έχει κεφαλή το Χριστό και μέλη όλους εμάς, ζωντανούς και νεκρούς (σωστότερα: κεκοιμημένους), αλλά και τους αγγέλους. Η φράση «πάω στην εκκλησία» σημαίνει «πάω στη συνάντηση». Επειδή η Εκκλησία (όλοι εμείς) συγκεντρώνεται στο ναό, γι' αυτό έχει επικρατήσει να λέμε το ναό «εκκλησία».

Τη Δευτέρα μετά την Πεντηκοστή γιορτάζουμε το Άγιο Πνεύμα, επειδή την Κυριακή πρωταγωνιστεί το Άγιο Πνεύμα στα γεγονότα. Το Άγιο Πνεύμα είναι ένα Τρίτο Πρόσωπο, διαφορετικό από τον Πατέρα Θεό και τον Υιό (το Χριστό), που «εκπορεύεται από τον Πατέρα» (δηλ. παίρνει τη ζωή Του, αποκτά ύπαρξη από το Θεό Πατέρα) και μαζί με τον Πατέρα και τον Υιό είναι η Αγία Τριάδα, ο Τριαδικός Θεός.

Το Άγιο Πνεύμα δεν έχει μορφή περιστεριού και κακώς ζωγραφίζεται έτσι πολλές φορές. Μόνο στη βάφτιση του Χριστού από τον άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο εμφανίστηκε σαν περιστέρι. Στην κανονική ορθόδοξη εικόνα της Αγίας Τριάδας, και τα τρία πρόσωπα (Πατέρας, Υιός και Άγιο Πνεύμα) ζωγραφίζονται συμβολικά σαν νέοι άντρες με ουράνια φτερά (σαν άγγελοι). Η εικόνα αυτή προέρχεται από την εμφάνιση της Αγίας Τριάδας στον Αβραάμ, στην Παλαιά Διαθήκη (Γένεσις, κεφ. 18).

Τα γεγονότα της Πεντηκοστής και οι περιπέτειες των πρώτων χριστιανών αναφέρονται στην Καινή Διαθήκη, μετά τα ευαγγέλια, σ' ένα βιβλίο που λέγεται «Πράξεις των αποστόλων» και το έγραψε ο ευαγγελιστής Λουκάς, ο ίδιος που έγραψε το κατά Λουκάν ευαγγέλιο. Αν έχετε Καινή Διαθήκη στο σπίτι σας, ψάξτε να το βρείτε (και στο Διαδίκτυο υπάρχει). Είναι ένα σπουδαίο βιβλίο, που λέει και πολλά για το πώς είναι οι πραγματικοί χριστιανοί…

Από το Πάσχα ώς την Πεντηκοστή δεν προσευχόμαστε γονατιστοί (δεν «κάνουμε μετάνοιες»), για να θυμόμαστε ότι είμαστε ελεύθεροι και όχι δούλοι, καλεσμένοι να γίνουμε φίλοι του Θεού.